

kifejezhetőség kérdése itt ezt az elkülönbözödést próbálja megvilágítani, ahol a jelentések a kimondott által ugyan, de a ki nem mondott vonzásában jönnek létre. A működő nyelv ilyenképpen a jelentések folyamatos és véget nem érő genezisében teremtődik, és ezáltal mindig utalásszerű és közvetett marad (vö. 91). Csak ebben a struktúrában beszélhetünk egyáltalán kifejezhetőségről, csak így képes a nyelv artikulálni bármit is.

Az itt felvázolt két tanulmány mutatja meg számomra azt a lehetőséget, amely a hozzátartozás gondolatának produktivitását rejti magában. A kötetben összefüggésbe kerülő gondolatok egy olyan produktív teret biztosítanak a filozófiai gondolkodásnak, ahol a gondolati egységek egymás viszonyában tudnak kibontakozni. A kötet többi

tanulmánya is azt mutatja, hogy az így megvalósuló diskurzus képezi a tudományos gondolkodás biztos terét, mind a filozófiai irányzatok értelmezése, mind az egyéni gondolatok kifejtése számára. Az alkalmazásnak egy olyan lehetősége bontakozik itt ki, amely nemcsak a már meglévőt tárgyalja, hanem olyan tudományterületeket emel be a filozófiai diskurzusba, mint az irodalomelmélet, a filmelmélet, kommunikáció vagy politikai filozófia, és olyan fogalmakat tárgyal a hozzátartozás viszonylatában, mint az identitás vagy a metafora. Az itt közzétett tanulmányok, az interdiszciplinaritás jegyében, sikeresen mutatják fel és fejlesztik tovább az *alkalmazott filozófia* lehetőségeit.

Lázár Zsolt

Végességünk elkerülhetetlensége és megértése

A végesség tapasztalata. Hermeneutikai és alkalmazott filozófiai kutatások.

Szerkesztette Veress Károly. Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kvár 2010. 306 oldal

Valószínűleg nincs olyan ember, aki ne kerülne előbb-utóbb kapcsolatba az élete folyamán a végességgel. Azt, hogy véges emberi lények vagyunk, nap mint nap tapasztaljuk, szembesülünk vele. Nemcsak a halál, az elmúlás által mutatkozik meg a végesség, hanem a tapasztalatokban is, hiszen a tapasztalat alapstruktúrájából adódóan nem lehet végtelen, és ismétlődő sem.

A Veress Károly szerkesztésében *A végesség tapasztalata* címmel megjelent kötet a filozófiai hermeneutikából kiindulva vizsgálja a tapasztalat végességének problémáját, összefüggésben az emberi lét és a nyelv végességének kérdéskörével. A kötet egy hosszabb időszakra kiterjedő hermeneutikai és alkalmazott filozófia kutatási folyamat részeként jött létre, *A távolság antinómiái* és *A hozzátartozás struktúrái* kötetek folytatásaként. A végesség vizsgálata az elméleti síkú megközelítést meghaladva olyan tapasztalati területekre is kiterjed, mint amilyenek az önmagáság,

a hatalom, az irodalom, a kultúra, a nemzedékek, az emberi halál jelenségegyüttese.

A kötetben szereplő tizenhárom tanulmány a 2010–2011-es tanévben megvalósuló kutatási projekt eredményeként keletkezett. Az írások szerzői a kolozsvári Babes–Bolyai Tudományegyetemen Filozófiai doktori iskolájában, illetve az *Alkalmazott filozófiai kutatások* mesterképzőn folytatják tanulmányaikat.

Az első hat tanulmány inkább elméleti megközelítésben vizsgálja a felvetett problémát, Heidegger és Gadamer műveiből kiindulva.

Az első tanulmányban, amely *A lehetőségfogalom értelemhorizontja Heidegger Arisztotelész-interpretációiban* címet viseli, Schmidt Dániel a végesség kérdését és annak tapasztalati lehetőségeit Heidegger Arisztotelész-interpretációi kapcsán veti fel. Az az előfeltevés vezérli, hogy „a végesség filozófiai kérdésköre visszavezethető egyetlen problémára,

és pedig a létnek a »lehetőség« és »valóság« szerinti alapjelentésére”.

Száva Csanád *A hermeneutikai tapasztalat és az emberi végesség* című írásában a végesség tapasztalata, annak a tudata és a visszaemlékezés közötti összefüggéseket vizsgálja. Beszél a halál fogalmának felfogásmódjáról, Gadamerből kiindulva pedig az igazi tapasztalatról, amely „elmozdít”, és a visszaemlékezésről, amely megalapozza a világ horizontját.

A végesség hermeneutikája Heideggernél c. tanulmányában Péter Mónika azt vizsgálja, hogy a heideggeri „ittlét” hogyan tapasztalhatja meg, és miként szembesül a végességgel, a halállal, és hogy hogyan értelmezhető a halál az életértelem viszonylatában.

A gadameri végességtapasztalat és a patockai halálfogalom c. írásában Szöcs Krisztina a a gadameri végességtapasztalat és a patockai halálfogalom összehasonlításával és azok rövid bemutatásával foglalkozik.

Lurcza Zsuzsanna *Önmagunk végessége* c. tanulmányában értelmezi a tapasztalatot mint hermeneutikai problémát, amely a végességből kiindulva érthető meg, és ezzel együtt a végességet, amely a tapasztalat felől érthető meg. Céljának tekinti a tapasztalat és a végesség egymáshoz tartozásának struktúramozzanatait feltárni és értelmezni.

A tapasztalat végessége címmel Veress Károly tanulmánya arra a kérdésre összpontosít, hogy „hogyan van megalapozva magában a tapasztalatban a – a hozzátartozás struktúrájában – a tapasztalat végessége, s ezen az alapon hogyan függ össze a tapasztalat végessége a végesség tapasztalatával”.

A következő tanulmányokban a végesség vizsgálata konkrét és gyakorlati problémákat hordozó tapasztalati területekre terjed ki, mint amilyen az önmagasság, az identitás, a hatalom, az irodalom, a kultúra, a nemzedékek és az emberi halál kérdésköre. Ezek az írások hangsúlyozottan alkalmazott filozófiai kutatásokra épülnek.

A határ értelemszervező funkciója a tapasztalatban című írásában Lázár Zsolt Mihail Bahtyin *határ*-, illetve H.-G. Gadamer *horizont*fogalmát vizsgálja, amelyek lehetővé teszik a tapasztalat belső, élményszerű megragadását. Kérdésfelvetése a tapasztalat

konstitúív mozzanatainak egységbe szerveződésére irányul.

Várna Levente *A hatalom határai* című írásában azokra a kérdésekre próbál választ adni, hogy lehet-e a hatalomnak határt szabni, avagy rendelkezik-e a hatalom korlátokkal, létezhet-e az ittlétnek más végességtapasztalata, mint az, ami a mindennapi halál formáját ölti, mondhatunk-e bármit is a végtelenségről, örökkévalóságról úgy, hogy azt ne a végességgel szembeállítottként tételezzük, mit is örözünk meg mi tulajdonképpen.

Talált Évike tanulmánya *A végesség tapasztalata a költői szövegek olvasása mentén* címmel a költői szövegek olvasási tapasztalatát hermeneutikai nézőpontból vizsgálja, arra keresve választ, hogy hogyan tapasztaljuk a költői szövegek olvasatában a végességet, és hogy egy konkrét költői alkotás hogyan szembesít saját végességünkkel.

Zsók Izabella *A kultúrafordítás lehetőségei* című tanulmánya a kultúrák lehetséges találkozási pontjait, a kultúrát mint nyelvet és mint szöveget vizsgálja a végesség problémájával összefüggésben. A tanulmány végén a kultúra lényegét a közösségben látja, az összetartozás, „a valamiben való részvétel és az abból való részesülés értelmében”.

Papp Levente *A szabad akarat problémája az analitikus elmefilozófiában* című írásában kortárs analitikus elmefilozófiai dilemmaként foglalkozik a szabadság és determinizmus problémáival. Részletesen vizsgálja a szabad akarat kérdését, dolgozata végén pedig arra kérdez rá, hogy melyek a végességünk és szabadságunk legalapvetőbb összefüggései.

A végesség tapasztalata és a nemzedéki lét című írásában Kovács Judit Heidegger létfilozófiája és Gadamer hermeneutikai megértésemélete nyomán a végesség és a nemzedéki lét összefüggéseit tárja fel, és rámutat a nemzedékek közötti kommunikáció lehetőségfeltételeire is.

Végesség a gyermekfilozófiában. A gyermek és a halál címmel a kötet utolsó tanulmányában Kerekes Erzsébet a gyermek halálhoz való viszonyulásának módosulásait vizsgálja, azt a tapasztalatot, hogy „a természetes halál és magyarázata ma kiiktatózott, hiányzik a gyermek életéből. A szerencsétlenség, a

baleset, az *agresszió*, a krimihalál viszont állandóan jelen van, dramatizált-áttételes vagy tárgyiasított formában.” Bemutatja a Matthew Lipman által kidolgozott *Gyermekfilozófia* programon belül a *Liza* című könyv néhány fejezetét, amelyekben a halál kerül előtérbe.

A kötet végkicsengése összhangban áll az alapgondolattal, amelyet H.-G. Gadamer fogalmaz meg az *Igazság és módszer*-ben: „A voltaképpeni tapasztalat az, amelyben az ember saját végességének a tudatára ébred.” A tapasztalat végessége, és a végesség tapasztalata tehát egymáshoz tartoznak, ahogy azt a kötet különböző tanulmányaiban olvashatjuk. Be kell látnunk, hogy végesek vagyunk, és hiába találnák fel az „örök fiatalság elixírjét”, azzal csak – jobb esetben – az itt-létünket hosszabbítanánk meg, de a végesség szükségszerű ténye továbbra is elkerülhetetlen marad.

Éppen ezért a végesség problémájának kutatása a filozófiai gondolkodásra mindenkor ösztönzőleg

hathat. Ahogy Veress Károly a kötet előszavában megfogalmazza, a „végességgel kapcsolatos filozófiai vizsgálódások hozzá kívánnak járulni – az interdiszciplinaritás jegyében – a hermeneutikai és az alkalmazott filozófiai kutatások körének a kiszélesítéséhez és elmélyítéséhez a fenomenológiai, ontológiai, politikai és kommunikációfilozófiai megközelítésmódokkal való különféle érintkezési felületeken, valamint minden olyan területen, amelyen a filozófiai kutatások egzisztenciális és kulturális tapasztalatokkal [...] juthatnak el újszerű kérdésvetésekhöz.” Ezek a kutatások, akárcsak a kötet rendkívül igényesen megfogalmazott, de mégis könnyen olvasható szövegei különféle látásmódok szembesítése révén olyan gondolatokat fogalmaznak meg az végesség tapasztalatáról, amelyek lehetővé teszik a végességünk elkerülhetlenségének és a határral, a tapasztalattal való összefüggéseinek a megértését.

Máté Adél

A *Többllet* 2011-es számai

A Többllet az Erdélyi Magyar Filozófiai Társaság szakmai, tudományos folyóirata. Főszerkesztő Égyed Péter. A kiadványt az Erdélyi Magyar Filozófiai Társaság kiadója, a LIBROFIL teszi közzé. 2011-ben 3 lapszám jelent meg. Vegyük sorra őket.

Igazság és/vagy önismeret
(2011. 1. szám. 174 oldal)

A filozófia klasszikus, igazságra és önismeretre vonatkozó kérdéseinek kortárs, némileg újrafogalmazott változatai szólnak meg a folyóirat első számában. A *Filozófia és önismeret* cím alatt megjelent rövid szöveg a Bretter György-díjas Vajda Mihály tollából származik, és stabilan képviseli a *másik oldalt*, lévén, hogy már Szókratész tevékenységét is önvizsgálatként interpretálja. A görög gondolkodó, „aki mindig mindenre ráért, egész nap csak az agorán fecsegett” (156.) valamilyen módon

nem ért rá arra, hogy a világ mitologikus, tudományos (racionális) okaival foglalkozzék, ehelyett a meg nem nevezett (a *Phaidrosz* szövegében nem definiált) filozófia érdekelte, azaz az önvizsgálat. Ehhez kapcsolódva Vajda Mihály rávilágít a Napnyugat és a Napkelet kiélezett ellentéteire. Míg a Kelet levetköz magáról mindenféle értelmezési keretet, és hithűen megmarad annál a meditatív technikánál, melyet Scheler metafizikának nevez (önmagamra mint a mindenség részére való rákérdezés), addig a Nyugat, a mi Napnyugatunk szorongva öltözteti vallási vagy éppen tudományos-technikai köntösbe az ismeretek mindenféle